

երգեր, որոց եթէ երգելու լինէիք մի հայ — շատ նա խեղճ իւր գիտեցած խաղերի մէկին կնամնացնէր անշուշտ, և իմ դոցա համար պարզապէս երկրորդ ձայն են ասելը կճշգրտէր, որի վերայ բարձրաձայն ծիծաղացել էիք։ Ուրեմն ձեր կարծիքով հայերը բնաւ սեպհական եղանակ չունին. ուրեմն և մեր մեծագործ Հայրապետի շնորհիւ սովորած ձայնադրութիւնը միայն ձեռնառու պիտի լինի այսուհետեւ շարականներ միմեանցից որոշելու և գրելու մէջ, իսկ երգեր ոչ բնաւ։ Ահա նոր հնարադիտութիւն, որ լոյս կընծայէ Եզնիկ քահանայն, Եղանակների մասին խօսելով շատ ճշմարիտ էք ասել, այլ է Եւրոպական, այլ է հայկական. և ես դորան համաձայն եմ. բայց դուք հասկանալու դժուր գործքով հակառակն էք արել։

Երգեր ձայնադրելու համար ասումէք. «ամենայն ձայնից կարելի է սկսել, նայելով մարդոց ձայներին, թէ ո՞վ է երգում»։ ուրեմն եթէ երգը երգումէ մանուկը, ուրիշ ձայնանիշներով պիտի գրել. եթէ խոսուող ծերունին՝ ուրիշ, եթէ երիտասարդը՝ ուրիշ. ամսօք որ կանանց ձայնին համապատասխան յատուկ ձայնանիշեր չէք որոշել։ Այսպիսի մի կանոն հայերը չունենալուց զատ, չեմ կարծում որ Եւրոպացիք էլ ունենան, և եթէ անհրաժեշտ էր սորա ունենալը, անշուշտ կամ երգարանիդ յառաջարանի մէջ կաւեղացնէիք կամ լ—լ—ներով հաստացրած Գասազբիդ մէջ, որ չէք արել։

Ահրջացնելով յօդուածս, դարձեալ խորհուրդ կտամ այսպիսի դեպքերում դիմել միշտ ձեզանից և ինձանից հմուտ ձայնագրողներին առանց վշտանալոյ և առանց ինքնահաւանութեան, որովհետեւ մի փոքրիկ սխալն անգամ ոշնացնումէ ամբողջ աշխատութեան անունը։

Ահալ Ասիտադ.

ՆԱՄԱԿ ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ.

Աստրախանայ Հայոց Եկեղեցեաց 2ափաբերական մատեաններից երևում են՝ որ ամբողջ 1880 թուականի ընթացքում եղել են ծնունդք արուաց 64, իգաց 64. վախճանք արուաց 82, իգաց 79. այս երկուց սեռից վախճաններից 29ը թոբախտութեան են զոհուել. և պսակք 29. այս ցուցակի մէջ տեսնուումէ՝ որ երկուց սեռից վախճանը երկուց սեռից ծնունդից 33 թուով աւելի է, ուրեմն Աստրախանայ Հայ բնակչաց թիւը 1880 թուականին 33 թուով պակասել է, և այս Աստրախանցի Հայերի նուազանալը վաղուց է արդէն՝ որ չափաբերական մատեանները իւրաքանչիւր տարի յայտնումեն մեզ. զարմանալի՜ երևոյթ. վիճակագրական տեղեկութիւններից ակնյայտնի երևում են՝ որ շատ քաղաքներումը Հայ բնակչաց թիւը հետզհետէ յաւելանում է, իսկ Աստրախանումը պակասում, Աստրախա-

նայ Հայ բնակչաց այս զգալի նուազութիւնը մեր մէջ մի հետաքրքրական հարց է ծնեցնում, ի նկատի ունեւով պսակաց թուի 30 ից չբարձրանալը շարունակ շատ տարիներ Աստրախանու մէջ, մինչդեռ Աստրախանու վիճակային հայտարանակ բաղմամարդ քաղաքներու մը իւրաքանչիւր տարի 50—60 ից պակաս պսակ չէ կատարուում, վասնորոյ հասնում ենք հետեւեալ եզրակացութեանը որ բուն և ամենագորաւոր պատճառը այս տխուր իրողութեան է Աստրախանայ Հայ երիտասարդաց զարտուղի կենցաղավարութիւնը, որոնցից շատերը ապրում են սառն անտարբերութեան մէջ դէպի ազգային զգացումները, շատերի մէջ հանգած է ամուսնութեան փափագը, շատերը հրաժարվում են ամուսնանալու կանանց շոյալութիւնը և մեծամեծ պահանջները պատճառ բերելով, թէպէտ երիտասարդները իրաւունք ունին իրական սեռի ընդհանրացած շոյալութիւնը աչաց առաջն ունենալով՝ հետեւեալ ամուսնանալուց, բայց պէտք է ի նկատի ունենան և մտածեն պատկառանք, որ իւրեանց բոլոր վաստակները և թարմ ոյժերը թիւր ծանապարհաւ ոչոնչացնում են անպսակ կեանքի մէջ, թառամեցնում են իւրեանց ծաղիկ հասակը և շատերը երեսուն տարիքը չլրացրած՝ մտնում են սե հողի մէջ, այսպիսի երիտասարդներին՝ որոնք իւրեանց յոռի կենցաղավարութեամբ ամօթ և նախատինք են բերում մարդկութեան և սարսափելի տրտմութիւն՝ իւրեանց ծնողաց, քաղաքիս մէջ ամեն քայլում համարեա կարելի է պատահել, Աստրախանի մէջ մի ամբողջ տարումը եթէ 30 պսակ է կատարվում, ամուսնացողներից ոմանք 40 կամ 50 տարիքը անցկացրած անձինքներ են, ոմանք օտար քաղաքացիներ, և մեծ մասը ոչ թէ օրիորդների՝ այլ նոցա բերած հազարաւոր գումարների և մեծագին օժիտների հետն են պսակուած, Աստրախանու Հայոց այժմեան աննախանձելի գրութիւնը գուշակումէ՝ որ մի զարչանցած՝ Հայութեան հետքն անգամ չպէտքէ երևի, բայց մի և նոյն ժամանակ պէտքէ խոստովանել, որ ժողովրդի սառն և փնասակար ուղղութեանը մեք հոգեորականներս անտարբերութեամբ ենք նայում, և նոյն դարմանը՝ որը թերեւ կարող էր փոքր ինչ սթափեցնել նոցա այդ կորստաբեր թմրութիւնից՝ ի գործ չենք դնում, որ է ժամանակիս յարմար քարոզը, յորդորմունքը և խրատը, որովհետեւ քաղաքիս եկեղեցեաց մէջ ամբողջ տարուայ ընթացքում՝ միայն մեծի պահոց մի քանի կիրակէ օրերը են ասվում քարոզ, սակայն ի՞նչ ազդեցութիւն կարող է արդեօք ունենալ մի օտարասէր և նորասէր ժողովրդի վերայ մի քանի քարոզը, մի՞թէ քարոզը պահոց կերակուր է՝ որ միայն մեծի պահոց օրերն են ասվում, ուստի ցանկալի էր Հոգեւոր Նշխանութեան քաղցր ուշադրութիւնը դրաւել այս իրողութեան վերայ, որպէս զի կարգադրուէր՝ որ հոգեւոր հայրերը իրեն խոստովանահայր ժողովրդեան և տեղեակ նորա սրտին, ամենայն հանդիսաւոր և տէրունական օրերին խօսէին եկեղեցւոյ մէջ ժողովրդեան հետ, մտնելով նորա սրտի ոչ հոգւոյ խորքերը և ոչ թէ կրպանի, որից նա բաւական խրտնումէ, խօսելն չէ թէ երկրորդական, այլ նորա առաջին և ամենակարեւոր պարտա-

ւարութեան վերայ, որով գուցէ առաջը կ'առնուէր ժողովրդեան այդ ողբալի սառնութեանը և կ'ընդհատուէր նա զէպի ազգասիրութիւնը, ընկերսիրութիւնը, կրօնասիրութիւնը և որ առաւելն է՝ պարզասիրութիւնը, որովհետեւ շուրջ կենցաղավարութիւնը թէ արանց և թէ կ'անանց՝ քարուքանդ է անուժ ազգայնութիւնը և անբաւականութեան առիթ է լինում շատ գերդաստանների մէջ:

ՅԱԼԷԷ ԱՄԳ ԺԱԿԱՆԱՅ ԲՆԱԿԻՆԵՆԵՅ

ՆԱՄԱԿ ԿՈՂԻԻՑ.

Հայաստանեայց գիւղօրէից մէջ ևս բարեբաղդաբար օր ըստ օրէ ընդարձակվումէ մեր Հայ ազգի մտաւոր զարգացման աստիճանը՝ ինչպէս տեսնվումէ այս մեր արդի սխրագործ Վաթուղիկոսի և լուսաւոր դարուս շնորհիւ:

Վասն զի ամեն բարեխղճաբար խորհող մարդը ինձ հետ շուտ կ'համոզուի այս ասածիս, որ բաց ի քաղաքացիները խաւարի ու տգիտութեան մէջ յամառեալ գիւղացին ևս սկսել է աչք բանալ և իմանալ իւր ազգի գոյվելի յատկութիւնները և զգալ իւր անհրաժեշտ պէտքերը՝ ինչպէս զպրօց, ուսուցիչ, ուսումն, քարոզ, ներդաշնակ երգեցողութիւն եկեղեցում. թեմական վերատեսուչ՝ որն որ ծխական զպրօցների թիւը բազմացնելով հանդերձ, նոցա ներկայ և ապագայ վիճակը բարոյքելու, եկամուտի նոր աղբիւրներ գտնելու փոյթը ձեռքէ շի թողուր, և ազգային հանգէս . . . որը այս առաջին անգամ տեղի ունեցաւ Վոլք երբեմն մեծանուն գիւղում Ս. Վարդանեանների տարեդարձի առթիւ:

Այդ օրը Ս. Պատարագից զկնի քահանայական դասը զգեստաւորուած՝ ժողովրդի խումռն բազմութեամբ գիմեց նորաչէն զպրօցը, որտեղ աշակերտք կարգացին տօնի վերաբերեալ ճառեր, երգեցին նոյնպէս պատշաճաւոր երգեր, որը գրաւեց ժողովրդի համակրութիւնն ու շնորհակալութիւնը:

Բայց սորա հետ թող թոյլ տրուի ինձ յիշել տեղւոյն պատուելի հոգաբարձութեան անընդհատ աշխատանքն ու եռանդը ևս, Սոքա հանգիսին աւելի շքեղութիւն տալու համար, մի մասնաւոր սեղան ևս պատրաստեցին այցելուների համար, որտեղ յօգուտ զպրօցի նոցանից մի քանիսը նուիրեցին մօտ 25 օտւրի փող:

Ի նկատի ունենալով ինչպէս նորա գումարը, այսպէս և նորա շնչին ծախքը, ապա զարմանք չէ ասել, որ մեր Վեհափառ և Սրբազնագոյն Վաթուղիկոսի և ամեն գործող անձանց յառաջ տարած լուսաւորութեան և բարոյականութեան գործն այսպիսի աղքատիկ ժողովրդի մէջ եղածը դեռ ևս շատ է: *)

ՊՕՂԱՍ Յ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆՑ.

(*) Ցաւումենք, որ տեղի անձկութեան պատճառով չկարողացանք տպել սոյն հանդիսի մէջ կարգացուած ճառերը: